# Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ja asetukseksi saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden valmistamisesta ja välittämisestä näkövammaisten tai lukemisesteisten hyväksi sekä asetukseksi tällaisten teoskappaleiden kansainvälisestä vaihdosta (U 62/2016 vp)

Euroopan komissio julkaisi 14.9.2016 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen tiettyjen teosten ja muun aineiston esteettömien kopioiden rajatylittävästä vaihdosta unionin ja kolmansien maiden välillä sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi, KOM(2016) 595 sekä ehdotuksen direktiiviksi tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen teosten ja muun aineiston tietyistä sallituista käytöistä sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi ja tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa annetun Euroopan parlamentin neuvoston direktiivin 2001/29/EY muuttamisesta, KOM(2016) 596. Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt Yleisradiolta kirjallista lausuntoa näistä VIP-asetus- ja direktiiviehdotuksista Suomen kannanmuodostuksen tueksi. Yleisradio kiittää mahdollisuudesta lausua ehdotuksista.

VIP-asetusehdotus (KOM(2016) 595) ja VIP-direktiiviehdotus (KOM(2016) 596) sisältävät ehdotukset ns. Marrakeshin sopimuksen voimaansaattamiseksi EU:n alueella (WIPO:n Marrakeshin sopimus julkaistujen teosten saatavuuden helpottamisesta sokeiden, heikkonäköisten tai muiden lukemisesteisten hyväksi 2013). VIP-asetusehdotus koskee saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden vaihtoa EU:n jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä. Ehdotus sisältää mm. säännökset saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden viennistä kolmansiin maihin sekä teoskappaleiden tuonnista EU:n alueelle. VIP-direktiiviehdotus sisältää mm. määräyksen pakollisen rajoitussäännöksen säätämisestä tekijän yksinoikeuksiin näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten hyväksi sekä säännöksiä saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden levittämisestä sisämarkkinoilla.

Yleisradion tehtävänä on Yleisradio Oy:tä koskevan lain (1380/1993) mukaan tuoda täyden palvelun televisio- ja radio-ohjelmisto siihen liittyvine oheis- ja lisäpalveluineen jokaisen saataville yhtäläisin ehdoin. Julkisen palvelun ohjelmatoiminnan tulee mm. huolehtia ohjelmatarjonnasta erityisryhmille. Näkörajoitteiset kuuluvat Ylen erityispalveluiden kohderyhmään. Lisäksi tietoyhteiskuntakaaren ohjelmistojen saattamista näkö- ja kuulorajoitteisten saataville koskeva 211 § sisältää Ylelle asetetut velvollisuudet parantaa mm. näkörajoitteisten edellytyksiä seurata Yleisradion tv-kanavia.

Yleisradio pitää tärkeänä luoda kaikille mahdollisuudet osallistua digitaalisen ajan viestintään ja vuorovaikutukseen. Ylen tavoitteena on parantaa edelleen esteettömyyttä erityisesti verkkopalveluissa. Yleisradio on jo pitkään kehittänyt vammaisille ja lukemisesteisille tarkoitettuja esteettömässä muodossa saavutettavia palveluja, joiden toteuttamiselle digitalisointi on tarjonnut paremmat mahdollisuudet. Yleisradio tarjoaa kaikilla tv-kanavillaan näkövammaisille ja lukemisesteisille suunnattua esteettömässä muodossa toteutettua äänitekstitystä ja ns. ohjelmatekstitystä. Näiden palvelujen lisäksi Ylessä on kokeiltu muutamien televisio-ohjelmien yhteydessä kuvailutulkkausta ja Ylen tavoitteena on toteuttaa vähintään yksi kuvailutulkattu draama vuosittain. Kuvailutulkkauksessa kertoja kuvailee neutraalisti sellaisia kuvan tapahtumia tai elementtejä, joita ei pysty päättelemään kuvaa näkemättä. Äänitekstitys- ja ohjelmatekstityspalvelut on kehitetty yhteistyössä erityisryhmiä edustavien järjestöjen, kuten Näkövammaisten keskusliitto ry:n ja Kuuloliitto ry:n kanssa.

Komission VIP-asetus- ja direktiiviehdotusten piirissä ovat myös sokeiden, heikkonäköisten tai muutoin lukemisesteisten vastaanotettaviksi tarkoitetut radiolähetykset. Yle ei tällä hetkellä tarjoa kyseisille erityisryhmille suunnattuja radiolähetyksiä. Siten ehdotetut säännökset eivät radiolähetysten osalta velvoita Yleä nykyisten palveluiden osalta.

Ehdotetuilla VIP-asetuksella ja -direktiivillä Euroopan unioni pyrkii varmistamaan, että sokeat, heikkonäköiset tai muulla tavalla lukemisesteiset saavat painetun aineiston käyttöönsä samassa määrin kuin henkilöt, joilla ei ole vajavuutta tai vamma, ja että sisämarkkinoiden mahdollisuuksia hyödynnetään täysimittaisesti tämän saavuttamiseksi. Tämä toteutetaan varmistamalla erityismuodossa olevien kappaleiden rajatylittävä saatavuus sisämarkkinoilla. Yle katsoo, että Marrakeshin sopimuksen mukaisia tavoitteita edistää kirjojen ja muun painetun aineiston saatavuutta ja rajat ylittävää vaihtoa esteettömässä muodossa voidaan pitää tärkeinä periaatteellisina uudistuksina, joilla parannetaan edelleen lukemisesteisten mahdollisuuksia osallistua digitaalisen ajan viestintään ja vuorovaikutukseen.

Tekijänoikeuden ominaispiirteenä on tasapainohakuisuus eli tasapainon löytäminen eri intressien ja vaateiden välillä. Tämä ilmenee tekijänoikeuden rajoitusten, kuten erityisryhmiä (esim. näkövammaisia) palvelevien säännösten, kohdalla. Tekijänoikeuden rajoitukset ovat erittäin tärkeitä koko tekijänoikeusjärjestelmän legitimiteetin kannalta.

Suomessa on jo edistynyttä sääntelyä lukemisesteisiä koskevista rajoituksista. Tekijänoikeuslain 17 §:ssä on säädetty teosten saattamisesta vammaisten käytettäväksi. Lainkohdan tavoitteena on saattaa näkövammaiset ja muut, jotka sairauden tai vamman vuoksi eivät voi käyttää kirjoja tavanomaisella tavalla mahdollisimman tasavertaiseen asemaan muiden käyttäjien kanssa. Näiden henkilöryhmien osalta painetun aineiston esteettömyys myös rajat ylittävissä tilanteissa on hyvä varmistaa VIP-asetuksessa ja -direktiivissä ehdotetuin tavoin Marrakeshin sopimuksen täytäntöönpanemiseksi.

Helsingissä 2. päivänä joulukuuta 2016

Katri Olmo
Lakiasiainjohtaja
Yleisradio Oy